

ZAJEDNIČKA IMOVINA i NASLJEDSTVO U BIH

ANALIZA u okviru projekta:

“Osnaživanje žena: Pravo na zajedničku imovinu/naslijeđe i politički angažman”

“Empowerment of Women: Right to Shared Property and Inheritance, and Political Engagement”

Udruženje građana “NEŠTO VIŠE” je zahvalno na doprinosu Kanade ovom projektu
kroz Fond za lokalne inicijative Kanade

Mišljenja sadržana u ovom dokumentu/publikaciji ne odražavaju nužno mišljenja Vlade Kanade

CFLI/FCIL

Canada Fund for Local Initiatives
Fonds canadien d'initiatives locales

ZAJEDNIČKA IMOVINA I NASLJEDSTVO U BIH

Mišljenja sadržana u ovom dokumentu/publikaciji
ne odražavaju nužno mišljenja Vlade Kanade.

*The opinions contained in this publication do not necessarily reflect
those of the Government of Canada.*

Udruženje građana "NEŠTO VIŠE" je zahvalno na doprinosu Kanade
ovom projektu kroz Fond za lokalne inicijative Kanade.

*We are grateful for Canada's contribution to this project through
the Canada Fund for Local Initiatives.*

Analizu izradilo UG NEŠTO VIŠE u okviru projekta

"Osnaživanje žena: Pravo na zajedničku imovinu/naslijeđe i politički angažman"

"Empowerment of Women: Right to Shared Property and Inheritance, and Political Engagement"

www.NestoVise.org

Autori:

Prof. dr Mirjana Miškić

Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

februar 2025. godine

SADRŽAJ

UVOD	7
Zajednička svojina bračnih supružnika	8
Pravo na porodični dom	10
Da li je imovina stečena u vanbračnoj zajednici zajednička imovina?	13
Zakonski osnov nasljeđivanja u Bosni i Hercegovini	15
Pravo na nasljedni dio	16
Pravo na proširenje nasljednog dijela	18
Pravo na nužni dio	21
Ostvarivanje prava na nužni dio	23
Pravo na miraz- prevaziđena istorijska kategorija ili realnost?	24
Poklon bračnim supružnicima ≠ miraz	26
Nasljeđivanje bračnog supružnika	29
Brak kao osnov za sticanje nasljednog prava	30
Bračni supružnik kao zakonski nasljednik	30
Gubitak zakonskog nasljednog prava supružnika zbog osnovanosti tužbe za razvod braka	301

Gubitak zakonskog nasljednog prava supružnika usljed prestanka zajednice života sa ostaviocem	32
Gubitak zakonskog nasljednog prava supružnika poništenjem braka u slučaju njegove nesavjesnosti	33
Uticaj običajnog prava i drugi vanpravni razlozi koji utiču na prihvrat nasljedstva	34
ZAKLJUČCI	40
PREPORUKE.....	42

UVOD

Prema podacima evidencija za nepokretnosti samo 34% žena u Bosni i Hercegovini je vlasnik nepokretnosti. U pitanju su zvanični podaci CILAP projekta koji se zajedno sa geodetskim upravama Republike Srpske i Federacije Bosne Hercegovine, sprovodio pod nazivom „Izgradnja kapaciteta za unapredjenje zemljišne administracije i procedura u Bosni i Hercegovini“ u periodu od 2013-2021. godine. U Republici Srpskoj je samo 33% žena upisano u zemljišne knjige kao vlasnice (suvlasnice) nepokretnosti, a u Federaciji je taj postotak veći i iznosi 35%. Ovaj procenat nije jedinstven u ruralnim i urbanim sredinama, te je 30 % upisanih žena u zemljišne knjige Republike Srpske u ruralnim sredinama a 36,5 % žena su vlasnice nepokretnosti u urbanim sredinama. Ovi ozbiljno niski postotci ukazuju da žene u pravilu nisu vlasnici domova u kojima žive, a često ni druge porodične imovine. Vrlo često se muškarci (muževi) upisuju u zemljišne knjige iako se nepokretnost stiče u braku. Iako prema zakonu imaju pravo na zajedničko vlasništvo nad bračnom imovinom, ta imovina se laički identifikuje kao muževa.

U praksi se često dešava da nakon smrti supruge domaćice koja nije bila upisana u zemljišnim knjigama kao vlasnik nepokretnosti (iz razloga jer je vlasništvo nad kućom i zemljištem upisano na supruga iako je stečeno u braku) a pri tom nije bila ni vlasnik neke druge pokretne imovine (automobil, bankovni račun), ne otvori se ostavinska rasprava. Time se diskriminišu potomci jer ostaju uskraćeni za nasljedni dio na majčinom dijelu imovine.

Zajednička svojina bračnih supružnika

Zajednička svojina je učešće dva ili više lica (zajedničara) u pravu svojine na istoj nepodjeljenoj stvari, ali tako da njihovi udjeli nisu određeni ni realno ni idealno, ali su određivi. Stvari koje su bračni supružnici stekli radom u toku trajanja bračne zajednice kao i prihodi od tih stvari jesu njihova zajednička svojina.¹ Bračna svojina se u PZ RS naziva zajedničkom imovinom (član 302 PZ RS, u Federaciji BiH bračnom stečevinom (član 251. PZ FBiH), dok se na prostoru Brčko Distrikta smatra bračnom tekovinom (član 227. PZ BD).

Pravna pretpostavka je da su udjeli bračnih supružnika u zajedničkoj svojini i cjelokupnoj bračnoj imovini jednaki (član 251. PZ FBiH, član 229 PZ BD,). Do podjele bračne imovine dolazi nakon razvoda braka ili pri pokretanju postupka razvoda braka, ili eventualno ugovorom za vrijeme trajanja braka. Bračni supružnici mogu u pogledu bračne svojine drugačije urediti imovinske odnose u bračnom ugovoru (član 314. PZ RS, član 258 PZ FBiH, član 235 PZ BD). Svojim udjelom u zajedničkoj nepodjeljenoj stvari ne može bračni supružnik raspolagati samostalno, niti ga može opteretiti pravnim poslovima među živima bez saglasnosti drugog bračnog supružnika (npr. za upis prava hipoteke na nepokretnosti stečenoj u toku trajanja braka, potrebna je saglasnost oba bračna supružnika). Uobičajena situacija je bila da se jedan bračni supružnik upisuje kao vlasnik nepokretnosti u javne evidencije, iako oba bračna supružnika imaju pravo vlasništva na stvari. U ranijem periodu takva situacija bi mogla dovesti do zloupotrebe prava jednog bračnog supružnika, npr. prije izvršene diobe bračne imovine otuđi stvar trećem savjesnom licu. Sada su predviđena zakonska rješenja koja osiguravaju položaj bračnog supružnika koji

¹ Radenko Jotanović, Ilija Babić, Građansko pravo, knjiga 2, Stvarno pravo, Banja Luka 2020, 229.

nije upisan kao suvlasnik. U PZ RS je predviđena obavezna saglasnost bračnog supružnika u slučaju raspolaganja sa nepokretnošću u zajedničkoj svojini (član 305, stav 1). Ukoliko se raspolaze sa zajedničkom stvari bez saglasnosti bračnog supružnika, takvi pravni poslovi su ništavi, osim ako je sticalac prava bio savjestan (član 305, stav 2 PZ RS).

U pogledu prethodno pomenutog problema upisa prava zajedničke svojine u zemljišne knjige i javne registre, pojavila su se korektivna zakonska rješenja. U porodičnim zakonima Federacije BiH i Brčko Distrikta postoji direktna mjera kojom se omogućava ženama-suprugama da traže ispravku upisa u zemljišne knjige, ukoliko je kao vlasnik bračne imovine (stečevine, tekovine) upisan samo jedan supružnik- najčešće muškarac (član 252, stav 3 PZ FBiH, član 229, stav 3). U Republici Srpskoj ne postoji takva direktna mjera, već se posredno sankcionišu pravni poslovi preuzeti bez saglasnosti bračnog supružnika. O poštovanju prava oba supružnika trebalo bi da vodi računa notar koji neće dozvoliti prometovanje nekretnine bez saglasnosti oba bračna/vanbračna supružnika. U FBiH nije obavezna notarska forma ugovora već ugovor o prometu nekretnina ovjeravaju notari ili sud.² Pored toga, svaki zajedničar (imalac prava zajedničke svojine) ima pravo da zahtjeva da pravo zajedničke svojine bude upisano u javni registar (član 45. stav 4 Zakona o stvarnim pravima RS). Činjenica da li je pravo zajedničke svojine upisano u zemljišne knjige ili druge javne registre, kao ni da li je jedan ili neki od zajedničara upisan a drugi ili ostali nisu, ne utiče na prava ostalih zajedničara prema predmetu zajedničke svojine.

² Prema odluci Vrhovnog suda FBiH " Potpisi ugovarača na ugovorima o prenosu prava na nekretninama moraju biti ovjereni bilo od strane notara, bilo od strane suda kao uslov punovažnosti za upis u zemljišne knjige" na zahtjev Općinskog suda od 17.10.2022., a prema odlukama Ustavnog suda Federacije BiH br. U – 1510 od 2.12.2015. i U – 22/16 od 6.3.2019. o neustavnosti pojedinih odredaba Zakona o stvarnim pravima i Zakona o prometu nepokretnosti.

Pored svog zakonskog okvira koji pruža dovoljno garancije za zaštitu prava bračnih supružnika na zajedničkoj svojini mogu se desiti i zloupotrebe. Ukoliko dođe do toga da bračni supružnik prometuje nepokretnost bez saglasnosti drugog bračnog partnera, pri čemu kupac staba povjeruje da je on isključivi vlasnik, drugi supružnik (koji je u ovom slučaju oštećen), može samo tužiti supružnika koji je prodao stan za naknadu štete, ali ne može tražiti poništenje ugovora o prodaji, jer je kupac stana bio savjestan (mislio je da je prodavac isključivi vlasnik stana).

Zajedničkom imovinom (stvari) supružnici upravljaju zajednički i samostalno u toku braka (član 303. PZ RS, član 252 PZ FBiH, član 230 PZ BD). Moguće je da supružnici sporazumno izvrše diobu zajedničke imovine kako u toku trajanja braka tako i nakon prestanka. Pravilo je da veličinu suvlasničkog dijela koji će diobom pripasti svakom zajedničaru, određuju svi zajedno. Ugovor o diobi zajedničkih nepokretnosti mora biti pisan i notarski obrađen (član 307, stav 3 PZ RS). Ako bračni supružnici ne mogu da sporazumno podijele zajedničku imovinu, dakle ugovorom, onda se dioba zajedničke imovine vrši u sudskom postupku (član 255 PZ FBiH, član 232 PZ BD), koji je nezavisan postupak od brakorazvodne parnice.

Pravo na pododični dom

Od 2024. godine Porodični zakon garantuje pravo na porodični dom. Pravo na porodični dom zasada nalazimo samo u Porodičnom zakonu Republike Srpske, u članu 338. Ovaj iskorak zakonodavca ocjenjujemo kao pozitivan i u skladu sa preporukama Evropske unije. Inače je ovaj institut već prisutan u zakonodavstvima regiona, u Srbiji u vidu prava stanovanja (habitatio), a u Hrvatskoj kao pravo na obiteljski dom. Pravo na porodični dom je pravo koje se

ustanovljava u korist roditelja koji samostalno vrši roditeljsko pravo ili roditelja sa kojim dijete živi u slučaju zajedničkog vršenja roditeljskog prava. Porodični dom³ je nepokretnost (kuća, stan ili druga stambena jedinica) u kojoj žive roditelji i njihova maloljetna djeca.

Sudska praksa

„Dom“ je faktičko stanje koje ne zahtijeva postojanje pravne osnove.

- Odluka o meritumu broj AP-663/04 od 13. oktobra 2005. godine, stav 23, objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 86/05, ostvarivanje prava na stan, utvrđena povreda člana 8. Evropske konvencije i člana II/3.f) Ustava BiH

Dio stana na kojem je postojalo sustanarstvo, u koji se uselio apelanticiin muž bez saglasnosti vlasnika stana, ne može se smatrati domom u smislu člana 8. Evropske konvencije.

- Odluka broj U-6/01 od 31. augusta 2001. godine, objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 33/01

Stan ili dio stana ne može se smatrati domom u okviru značenja iz člana 8. Evropske konvencije ukoliko je on „nezakonito korišten“ ili se „lice ilegalno uselilo u njega“.

- Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-418/04 od 22. aprila 2005. godine, stav 21, objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 40/05, povrat stana u posjed na osnovu ugovora o zakupu, stan JNA, nema povrede člana 8. Evropske konvencije ni člana II/3.f) Ustava BiH;

- Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-455/04 od 12. aprila 2005. godine, stav 21, objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj 22/06, povrat stana u posjed, nema povrede člana 8. Evropske konvencije ni člana II/3.f) Ustava BiH

³ Pojam doma u praksi Ustavnog suda BiH <https://www.ustavisud.ba/bs/pojam-doma>

Tumačenjem odluka Evropskog suda za ljudska prava, proizlazi da se pod pojmom doma u vezi člana 8 Konvencije, podrazumjeva prostor sa kojim osoba ima trajnu i jaku povezanost, u kome je zasnovala porodičan život, a bez obzira da li nad tim prostorom ima pravo svojine ili je zakupac, odnosno iako u istom prostoru nezakonito (bez pravnog osnova) boravi. Zakonodavac je oblikovao ovaj institut vođen konvencijskim konceptom prava na dom. Nije od značaja činjenica da li se porodični dom nalazi u svojini jednog od bračnih supružnika ili maloljetnog djeteta.

Bračni supružnik ne smije porodični dom koji je u zajedničkoj svojini otuđiti niti opteretiti u toku trajanja braka bez salasnosti drugog bračnog supružnika. Ovdje vidimo konkretizaciju načela nepovredivosti zajedničke svojine. U ovom slučaju postoji dodatna zaštita bračnog supružnika u slučaju prometovanja nekretnine bez njegovog znanja jer se ne štite interesi trećih lica bez obzira na njihovu savjesnost.

Ovaj institut ima dejstvo i nakon razvoda braka ili prestanka zajednice života bračnih supružnika, garantujući pravo lične službenosti stanovanja supružnika staratelja i djece sve do punoljetstva najmlađeg zajedničkog ili usvojenog djeteta. Prilikom odlučivanja o pravu na porodični dom, sud u svakom pojedinačnom slučaju treba odmjeriti interes osobe kojoj prijeti gubitak prava nasuprot cilju koji se želi postići iseljenjem. Bitne okolnosti koje sud cijeni su da li se sporna nekretnina može smatrati domom i da li je pravo na dom povrijeđeno. Ukoliko je pravo na dom povrijeđeno, da li je povreda utemeljena na pravu i da li se njom postiže legitiman interes. Ako su odgovori svi potvrdni, sud na kraju cijeni da li je iseljenje nužno, odnosno da li nanosi nesrazmjernu štetu jednom bračnom supružniku. Sud vodi računa da li je sporna nekretnina jedini dom za djecu i roditelja staratelja, odnosno da ne postoji pravo svojine, plodouživanja, službenosti stanovanja ili pravo zaštićenog zakupa. Kad sud dosudi pravo stanovanja djetetu i jednom roditelju u porodičnom domu, istovremeno će odrediti obavezu plaćanja režijskih troškova tom roditelju.

Zavisno od postojećih okolnosti koje se odnose na svojinski status roditelja, porodični dom nakon razvoda ili prestanka zajednice života može biti u suvlasništvu roditelja, posebna imovina jednog roditelja ili stan nad kojim su roditelji dugoročni zakupci. Ukoliko je porodični dom posebna imovina roditelja koji ne živi u njemu ili u suvlasništvu roditelja a roditelj koji ne živi u njemu otplaćuje kredit, onda sud može dosuditi obavezu roditelju koji ostaje u porodičnom domu sa djetetom plaćanja paušalnog iznosa zakupnine (član 339, stav 4 PZ RS). Imajući u vidu cijene stambenih jedinica i da se pravo etažne svojine pretežno ostvaruje putem ugovora o kreditu, na osnovu kojeg su bračni supružnici solidarno zaduženi na uglavnom visoke iznose, biće priličan izazov za sud da procijeni iznos paušalne naknade za zakupninu.

Da li je imovina stečena u vanbračnoj zajednici zajednička imovina?

Vanbračna zajednica je zajednica života žene i muškarca (vanbračnih partnera) između kojih nema bračnih smetnji i koja je trajala najmanje dvije godine ili kraće ako je rođeno dijete (član 13. stav 1 PZ RS, član 3 stav 1 PZ FBiH, član 5 stav 1 PZ BD). Imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u vanbračnoj zajednici koja je trajala duže vremena jeste zajednička svojina. Vanbračna zajednica je trajala duže ukoliko je trajala najmanje dve godine ili kraće ako je u njoj rođeno dijete (član 13, stav 1 PZ RS). U Federaciji BiH za nijansu su strožiji uslovi za priznavanje vanbračne zajednice, jer se traže tri godine trajanja zajednice života ili kraće trajanje uz rođenje djeteta (član 3 PZ FBiH). Isto rješenje se nalazi u članu 5. Porodičnog zakona Brčko Distrikta. Na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno se primjenjuju odredbe Porodičnog zakona o imovinskim odnosima bračnih supružnika. Zaključujemo da je vanbračna zajednica izjednačena sa bračnom zajednicom u pravima i

obavezama na međusobno izdržavanje, imovinsko-pravnim odnosima, pod uslovima i na način propisan porodičnim zakonom.

Sudska praksa

Član 19. stav 2. Zakona o stambenim odnosima i Član 7., 9. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo Član 252. i 263. Porodičnog zakona
Ne smatra se vanbračnom stečevinom stan otkupljen za vrijeme trajanja vanbračne zajednice od strane nositelja stanarskog prava (vanbračnog supruga koji je svojstvo sunositelja stanarskog prava stekao u bračnoj zajednici, a po razvodu braka rješenjem suda određen za isključivog nositelja stanarskog prava). (Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj: 65 O P 202044 13 Rev od 17.03.2015. g.)

Iako ova opšta odredba koja izjednačava pravni položaj u pogledu imovinskih prava vanbračnih i bračnih supružnika bi trebalo da se odnosi na sva imovinska prava koja proističu iz zajednice života partnera, čini se da njihov položaj nije izjednačen po pitanju sticanja svih prava. Što se tiče prava na porodičnu penziju, vanbračni supružnik stiče pravo na porodičnu penziju pod istim uslovima kao i razvedeni supružnik kome je dosuđeno pravo na izdržavanje (član 70, tačka b Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS, Službeni glasnik ("Sl. glasnik RS", br. 134/2011, 82/2013, 96/2013 - odluka US, 103/2015, 111/2021, 15/2022, 132/2022 i 43/2023 - odluka US). Stoga, vanbračni partner će postati korisnik porodične penzije samo ako je nesposoban za privređivanje a neće steći pravo pod istim uslovima kao bračni supružnik (udovac, udovica).⁴

⁴ Pogledati rješenje Ustavnog suda RS kojim se odbija inicijativa za ocjenjivanje ustavnosti člana 73. <https://www.ustavnisud.org/Odluke.aspx?cat=13&subcat=39&tip=1&lang=bos&odluka=1617&odldet=4830&str=4>

Pogledati odluku Ustavnog suda kojom se usvaja apelacija vanbračnog partnera u pogledu diskriminisanja prava na porodičnu penziju u odnosu bračnog partnera. Iz obrazloženje odluke Ustavnog suda BiH

„Ustavni sud zaključuje da su Okružni sud i organi uprave primjenom Zakona o PIO-u, bez uvažavanja opredjeljenja iz Porodičnog zakona RS o dosljednom izjednačavanju vanbračne s bračnom zajednicom u svim pravima i obavezama, uključujući i imovinska prava, i odbijanjem apelantčinog zahtjeva da joj se

Povoljnije regulisan položaj vanbračnog partnera u pogledu prava na porodičnu penziju nalazimo u Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije BiH, ("Službene novine FBiH", br. 13/2018 i 93/2019 - odluka Ustavnog suda 90/2021 i 90/2021 od 09.novembra.2021g i 19/2022 i 47/2024 od 21.06.2024). U članu 69, stav 1, tačka a, bračni i vanbračni supružnik jednako stiču pravo na porodičnu penziju, pod uslovom da zajednica života vanbračnih partnera trajala duže od tri godine.

Zakonski osnov nasljeđivanja u Bosni i Hercegovini

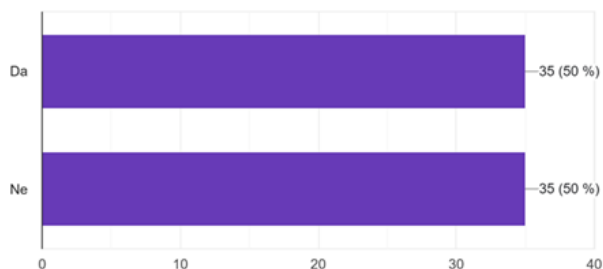
Jedan od najvažnijih i najčešćih osnova sticanja svojine na nepokretnostima je nasljeđivanje. Nasljeđivanje utiče na međugeneracijski prenos prava i uticaja proizašlih iz većih imovinskih prava. Ustav BiH garantuje pravo na imovinu u članu 2, stav 3, tačka K, stav 4 navodeći da svi građani imaju pravo na imovinu bez diskriminacije.⁵ Bitno je napomenuti da je pravni okvir nasljeđivanja u Bosni i Hercegovini rodno neutralan, tj. nisu prisutne diskriminacije po osnovu pola. Oba entitetska zakona o nasljeđivanju baštine tradiciju uspostavljenu Zakonom o nasljeđivanju 1980. godine u bivšoj Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini (Službeni list SRBiH", broj 7/80 i 15/80).

kao članu porodice umrlog osiguranika koji je bio njen vanbračni supružnik prizna pravo na porodičnu penziju prekršili zabranu diskriminacije iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije u vezi s pravom na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

⁵ https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

Poznajete li zakone koji reguliraju nasljedna prava i prava na zajedničku imovinu u Bosni i Hercegovini (Federacija BiH, RS, Distrikt Brčko)?

70 odgovora

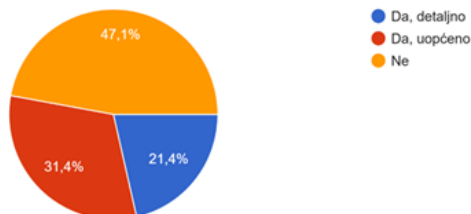

Pravo na nasljedni dio

Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske br 1/2009, 55/2009, ispr. 91/2016, 28/2019) stavlja bračnog supružnika u prvi nasljedni red. U članu 9 pomenutog Zakona navedeno je da prvi nasljedni red čine djeca i supružnik bez akcentovanja pola potencijalnog nasljednika. Zakon o nasljeđivanju FBiH („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 80/14 od 1.10.2014.) ima gotovo identično rješenje u članu 10, stav 1 gdje stavlja žensku i mušku djecu, zajedno sa supružnikom (bračnim partnerom) u prvi nasljedni red. Nasljeđivanje ostavioca se vrši po nasljednim redovima. Nasljednici iz bližeg nasljednog reda isključuju nasljednike iz daljeg nasljednog reda.

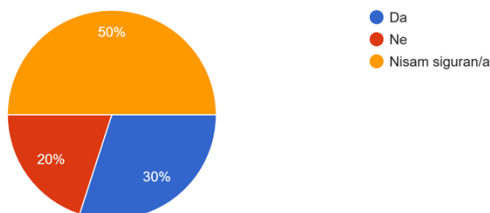
Jeste li ikada lično bili/la u situaciji koja se tiče nasljednih prava i prava na zajedničku imovinu?

70 odgovora

Mislite li da postoje zakonske razlike u nasljednim pravima žena i pravima na zajedničku imovinu u različitim dijelovima BiH (Federacija BiH, RS, Distrikt Brčko)?

70 odgovora

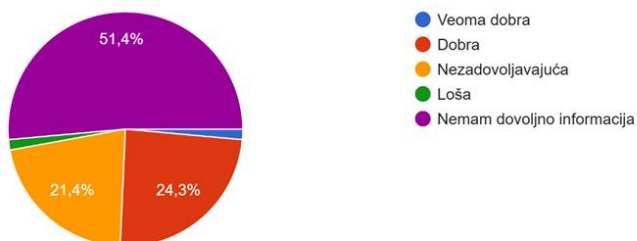

Princip jedinstvenosti zakonskog nasljednog reda ogleda se u nezavisnosti zakonskog nasljednog reda od ličnih kvaliteta i osobina nasljednika. Prema pozitivnom pravu u oblasti nasljednopravnih odnosa, svako lice, uključujući ženu, koja se nalazi u odnosu srodstva ili bračne veze sa ostaviocem, može da bude nasljednik pod istim uslovima, tako da su pol ali i druge diskriminatorne karakteristike kao uzrast, red rođenja, bračnost, pripadnost određenoj državi, pripadnost rasi ili religiji, klasna ili staleška pripadnost, zanimanje, nastanjenost, porodični status su irelevantne za zakonski nasljedni red ili određivanje nasljednika uopšte. I muška i ženska lica, i oženjena i udata lica, mogu bez svakog ograničenja i sa jednakim mogućnostima i pravima biti

nasljednici a i ostavioci. Pri konkurenciji srodnika iste grupe (istog koljena) i istog stepena srodstva, i muška i ženska lica imaju ista prava i iste nasljedne mogućnosti (a i uzajamna nasljedna prava bračnih drugova su jednaka).⁶

Ako da, kako ocjenjujete primjenu zakona o nasljeđivanju u praksi?

70 odgovora

Pravo na proširenje nasljednog dijela

Potomci koji nemaju dovoljno sredstava za život mogu podnijeti zahtjev da dobiju veći dio nasljedstva od onog na koje imaju pravo po osnovu nasljednih redova (Član 23. Zakona o nasljeđivanju RS, br 1/2009, 55/2009, ispr. 91/2016, 28/2019 i član 24. Zakona o nasljeđivanju FBiH („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 80/14 od 1.10.2014.)). Pravo na povećanje nasljednog dijela pa čak i na cjelokupnu zaostavštinu imaju i bračni partner i roditelji ostavioca ukoliko nemaju nužnih sredstava za život. Do povećanja nasljednog dijela u korist jednog a na teret ostalih nasljednika može doći samo

⁶ (Blagojević, 1955: 84).

kod nasljeđivanja po osnovu zakona. Odluka o povećanju nasljednog dijela se vrši na osnovu objektivnih kriterijuma koji su ujednačeni kod svih kategorija (djeca, supružnik/bračni partner, roditelji) i odnosi se na imovinske prilike i sposobnosti za privređivanje podnosioca zahtjeva, imovinske prilike i sposobnost za privređivanje ostalih sanasljednika, trajanje braka, te vrijednost zaostavštine. Postoji mogućnost kod sve tri kategorije nasljednika da postanu nasljednici cjelokupne zaostavštine ukoliko je ona tako male vrijednosti da bi njenom podjelom zapali u oskudicu. Postupci su ujednačeni u oba entiteta i u Distriktu Brčko.

Sudska praksa:

Odredba člana 23. Zakona o nasljeđivanju, kojom je regulisano povećanje nasljednog dijela bračnog druga ostavioca, primjenjuje se samo u slučaju nasljeđivanja na osnovu zakona, jer bračni drug ostavioca nije ovlašten da traži povećanje nasljednog dijela protiv testamentarnog nasljednika.

Iz obrazloženja:

Osporenom prvostepenom presudom utvrđeno je da je sudskim testamentom iza umrlog Ajanović Osmana povrijeđen nužni nasljedni dio tužiteljice A. F., te se, shodno tome, smanjuje raspolaganje pomenutim testamentom i određuje se nužni nasljedni dio tužiteljici u procentualnom srazmjeru prema Zakonu o nasljeđivanju.

Na ovu presudu žalbu je blagovremeno uložila tužena iz svih žalbenih razloga navedenih u čl. 208. stav 1. ZPP-a sa prijedlogom da ovaj sud žalbu uvaži i ukine osporenu presudu i predmet vrati na ponovni postupak. U žalbi navodi da je vrijednost nasljeđene imovine bitna činjenica koja se morala provjeriti jer od toga zavisi odluka o uvećanju nasljednog dijela tužene u smislu odredbe čl. 23. Zakona o nasljeđivanju. Navodi da je sud trebao provesti sve predložene dokaze a tužena je mogla predočiti i druge relevantne dokaze u vezi sa povećanjem nasljednog dijela tužene, te je sud ovakvim postupanjem počinio povredu pravila postupka.

Također u žalbi navodi da prvostepeni sud nije izveo dokaze koje je tužena predložila u svome podnesku a da se ranije saslušanje parničnih stranaka odnosilo na okolnost dokazivanja tužbenih navoda tužiteljice. Ističe da tužena živi u veoma teškoj materijalnoj situaciji jer živi u trošnoj bosanskoj kući a zemlju ne može obrađivati budući da se ista nalazi u drugom selu udaljenom 4 km od njene kuće.

Odgovor na žalbu nije podnesen.

Nakon što je ispitao osporenu presudu u granicama navoda iz žalbe i po službenoj dužnosti, u smislu odredbe čl. 221. ZPP-a, ovaj sud zaključio je slijedeće:

Žalba nije osnovana.

Prvostepeni sud je potpuno i pravilno utvrdio sve relevantne činjenice na osnovu dokaza koje su stranke predložile, te je donio ispravnu odluku kada je usvojio tužbeni zahtjev tužiteljice.

Neosnovani su žalbeni navodi tužene da je prvostepeni sud trebao cijeniti njenu materijalnu situaciju, kao i vrijednost ukupne imovine, te odlučiti da joj pripada cijela zaostavština u smislu odredbe čl. 23. Zakona o nasljeđivanju. Naime, odredba čl. 23. Zakona o nasljeđivanju kojom je regulisano povećanje nasljednog dijela bračnog druga primjenjuje se samo u slučaju nasljeđivanja na osnovu zakona, tj. kada je bračni drug pozvan na nasljeđe sa nasljednicima prvog i drugog nasljednog reda a ne primjenjuje se u slučaju nasljeđivanja na osnovu testamenta. U konkretnom slučaju tužena je testamentarni nasljednik iza ostavitelja i testamentom je njoj ostavljena cjelokupna zaostavština iza ostavitelja, te ona u ovakvoj situaciji ne može tražiti povećanje nasljednog dijela na osnovu čl. 23. Zakona o nasljeđivanju. Dakle, u konkretnom slučaju nije bilo ni potrebe da prvostepeni sud utvrđuje da li su ispunjeni uslovi čl. 23. stav 2. Zakona o nasljeđivanju. Također, prvostepeni sud je pravilno utvrdio da je tužiteljica zakonski nasljednik iza ostavitelja, te da je testamentom od 20.09.1995. godine povrijeđen njezin nužni nasljedni dio, pa je pravilnom

primjenom odredbe čl. 29. Zakona o nasljeđivanju usvojio tužbeni zahtjev tužiteljice. Na osnovu iznesenog, a u smisu odredbe čl. 226. Zakona o parničnom postupku, valjalo je žalbu tužene odbiti i potvrditi prvostepenu presudu.

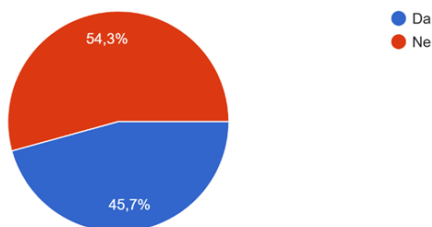
(Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku, broj: GŽ-278/05. od 23.03.2006. g).

Pravo na nužni dio

Pozitivno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini priznaje dva osnova nasljeđivanja: na osnovu testamenta i na osnovu zakona. U duhu rimske pravne tradicije, prednost daje volji ostavioca u odnosu na zakonske odredbe. Nasljeđivanje na osnovu zakona se vrši u slučaju kada je ispunjen jedan od sljedećih uslova ili više njih istovremeno: ostavilac nije sačinio testament; testament nije punovažan; testamentom nije obuhvaćena cijela zaostavština; testamentom nije određen univerzalni sukcesor, već samo singularni sukcesory, testamentarni nasljednik ne želi da naslijedi, ili testamentarni nasljednik je nedostojan za nasljeđivanje, ili testamentarni nasljednik nije nadživio ostavioca; testamentarni nasljednik je dao negativnu nasljedničku izjavu. Stoga je moguće da ostavilac favorizuje svog muškog potomka na štetu supruge i kćerki ali ne smije povrijediti njihovo nužno nasljedno pravo.

Kada je riječ o nasljednim pravima i pravima na zajedničku imovinu, imate li iskustva tj da li ste nešto naslijedili ili trebali naslijediti ?

70 odgovora

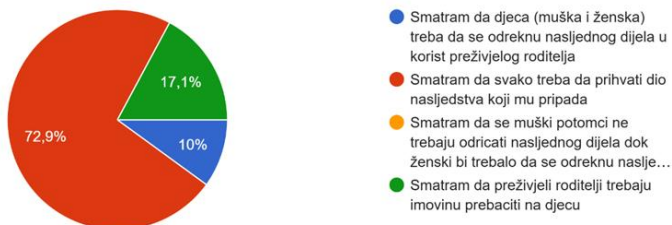

Pravo na nužni dio predstavlja ograničenje slobode raspolaganja ostavioca. Samo nužni nasljednici imaju pravo na nužni dio. Nužni nasljednici su u pravilu nasljednici prvog nasljednog reda, uključujući i usvojenike (član 30, stav 1 Zakona o nasljeđivanju RS; član 28. stav 1 Zakona o nasljeđivanju FBiH). Njih nazivamo apsolutnim nužnim nasljednicima. Izuzetno, nužni nasljednici mogu biti iz nižeg nasljednog reda (zaključno sa drugim nasljednim redom) što uključuje ostale potomke (unuke, praunuke), njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi roditelji, braća i sestre. Pravo na nužni dio ostvaruju pod uslovom da su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život. Zbog toga se nazivaju relativni nužni nasljednici.

Nužni dio iznosi $\frac{1}{2}$ onog dijela koji bi nužni nasljednik dobio po zakonskom redu nasljeđivanja (član 31. stav 2. Zakona o nasljeđivanju RS; Član 29. stav 2. Zakona o nasljeđivanju FBiH). Nužni nasljednici drugog reda imaju pravo na $\frac{1}{3}$ onoga što bi dobili po zakonskom redu nasljeđivanja. Dio zaostavštine koji premašuje nužni dio naziva se raspoloživi dio i sa njim ostavilac može slobodno raspolagati.

Da li smatrate da međugeneracijske razlike utiču na prihvatanje nasljedstva?

70 odgovora

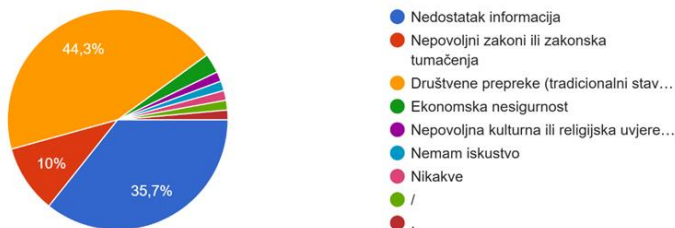

Ostvarivanje prava na nužni dio

Potrebno je naglasiti da je moguće tražiti pravo na nužni nasljedni dio iako je ostavilac za života raspolagao sa imovinom u korist drugih lica. Da bi se ostvarilo pravo na nužni dio nasljednika potrebno je prvo utvrditi vrijednost zaostavštine (član 33. Zakona o nasljeđivanju RS; član 31 Zakona o nasljeđivanju FBiH). Popis zaostavštine se vrši tako što se utvrđuje koju imovinu je ostavilac imao u trenutku smrti, uračunavajući testamentarna raspolaganja, sva njegova potraživanja osim onih nenaplativih, svi pokloni koje je ostavilac učinio za života zakonskim nasljednicima, osim onih manje vrijednosti. Ukoliko je ostavilac testamentom raspolagao u korist sina a na štetu kćerke/i onda je moguće tražiti nužni dio nasljednog dijela. Takva situacija iako pravno moguća, u praksi se rijetko dešava.

Koje prepreke ste primijetili u ostvarivanju prava na nasljedstvo i zajedničku imovinu?

70 odgovora

Međutim, u praksi se dešava da se ženske osobe, bilo supruge, kćerke ili sestre odriču svog nasljednog dijela u korist sina ili brata, ne tražeći ni pravo na nužni dio ostavine. Prema podacima vanparničnog odjeljenja Osnovnog suda u Banjoj Luci, u toku sprovođenja ostavinskog postupka 80% žena se odričalo nasljedstva u korist braće ili sinova. Nakon što su notari preuzeli vođenje postupka, postotak se nije značajnije promijenio u korist žena. Bilježe se pozitivne promjene jedino po pitanju prihvatanja nasljedstva na nekretninama u gradskom području, najviše stanovima, dok prihvatanje nasljedstva nad poljoprivrednim zemljištem i dalje nije atraktivan. Da bi shvatili postojeće stanje u Bosni i Hercegovini po pitanju imovinskopravne inertnosti žena, potrebno je sagledati istorijski razvoj ženinog položaja u porodici i njenih nasljednih prava.

Pravo na miraz - prevaziđena istorijska kategorija ili realnost?

Miraz je institut bračnog imovinskog prava i često se dovodi u vezu sa nasljednim pravom kćerki. Miraz kao zakonska kategorija ne postoji u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, ni u entitetskim porodičnim zakonima niti

u PZ BD. U Porodičnom zakonu Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/02, 41/08 i 63/14) se pominje samo u jednom članu, članu 270, stav 2, dok ga Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 35/05, 41/05 i 31/14) ni Porodični zakon Brčko Distrikta uopšte ne spominju. Miraz je imovina koju u brak unosi žena, kako bi pomogla mužu u izdržavanju porodice. Predmet miraza mogu biti različita imovinska prava koja žena prije zaključenja braka dobija na poklon od svojih roditelja odnosno srodnika. Tradicionalno prihvaćeno je da sve što se daje na ime miraza, predstavlja posebnu parafernalnu imovinu žene kojom ona može samostalno da raspolaže i ne ulazi u bračnu stečevinu niti se dijeli među supružnicima za slučaj razvoda braka. Da je miraz posebna imovina žene smatra i sudska praksa.

Vrhovni sud Srbije Rev.79/59

„Imovina koju žena unese u kuću muža i preda njemu označujući je kao miraz jeste posebna imovina žene kojom ona samostalno upravlja i raspolaže.⁷

Primjena miraza sve više iščezava i u praksi, ostajući samo u simboličnim obrisima.⁸ Miraz se u praksi često poistovjećivao sa kćerkinim nasljednim dijelom. Otac nevjeste, prilikom sklapanja braka, poklanja svojoj kćerki pokretne i nepokretne stvari, a budući muž preuzima poklon ne u svojinu (jer svojinu na miraznim dobrima stiće kćerka jer je poklon namijenjen njoj), već u plodouživanje. Kćerka ima pravo svojine na miraznim dobrima i u svakom trenutku ona može da vindicira svoje stvari nazad, a kao garanciju za to ima pravo generalne hipoteke nad muževljevom imovinom. Iako kćerka ne učestvuje u toj razmjeni dobara između porodica, smatra se da ona prećutno povjerava svoju imovinu mužu na upravljanje radi lakšeg podnošenja tereta izdržavanja bračne zajednice. Iznos novca ili stvari koje se daju na ime miraza

⁷ Navedeno prema Zbirka sudskih odluka , knjiga 4, sveska 1, odluka br. 15

⁸ Darko Radić, Imovinski odnosi u braku, Banja Luka 2016, 285.

ujedno označavaju i njen nasljedni dio koji joj poklanjaju roditelji za života ili braća isplaćuju nakon roditeljske smrti.

Naravno, u siromašnim zemljama, kao što je Bosna i Hercegovina, naglasak je uvijek bio na emotivnom momentu a ne materijalnom, tako da i dobra koja su išla sa djevojkom u novu kuću su uglavnom bile rublje i posteljina, to jeste lične nevjestine stvari. Takva imovina bi se teško mogla shvatiti kao miraz u pravom značenju već je to više bila sprema ili djevojačko ruho. Obe vrste bračnih davanja su podrazumjevale pokretne stvari, u prvom redu lične djevojčine stvari, komad namještaja, sitnu stoku, nakit ili nešto novca. Pošto je riječ uglavnom o potrošnim stvarima (izuzev nakita) teško da je dolazilo do nasljeđivanja ove imovine. Ako bi nešto i preostalo od navedenih stvari nakon ženine smrti, nasljeđivala su njena djeca. U slučaju da nije imala djece, imovina se morala vratiti njenoj porodici, ako je bila u pitanju nepotrošna stvar, kao npr. porodični nakit.

Poklon bračnim supružnicima ≠ miraz

Danas, ulogu miraza je zamjenio poklon koji se može učiniti supružnicima zajedno ili odvojeno, u posebnu imovinu poklonoprimca (Prema članu 301. stav 2 PZ RS, član 254., stav 2 PZ FBiH, član 231, stav 2). Ukoliko je poklon dat u posebnu imovinu jednog od bračnih supružnika, to mora da proizilazi iz namjene poklona ili se iz okolnosti prilikom davanja poklona može zaključiti da je poklonodavac želio učiniti poklon samo jednom od supružnika. Dakle, pretpostavka je da se radi o zajedničkoj imovini, čak i kada je u realizaciji ugovora o poklonu učestvovao samo jedan od supružnika, osim kada je namjena poklona ili okolnosti pod kojima je poklon učinjen upućuju da je namjera poklonodavca bila drugačija. Ukoliko nije ispunjen nijedan od

zakonom propisanih uslova za isključenje poklona iz režima zajedničke imovine, onda proizilazi da su supružnici kao poklonoprincipi vlasnici poklona (titulari stečenog prava) sa neutvrđenim udjelima. Zakonodavac kako u RS, tako u FBiH i DB je zadržao rješenje usvojeno u ranije važećem porodičnom zakonodavstvu, favorizujući zajedničku imovinu, cijeneći da se pokloni supružnicima zajedno daju, po pravilu, radi unaprijeđenja materijalne situacije bračne, odnosno porodične zajednice. Ovo naročito vrijedi za poklone koji se bračnim supružnicima čine prilikom zaključenja braka kako bi im se pomoglo u izgradnji i funkcionisanju budućeg zajedničkog domaćinstva. Sa druge strane, svrstavanje poklona u zajedničku imovinu potencijalno generiše problem prilikom diobe zajedničke imovine, ukoliko se ista na zahtjev jednog supružnika koji od suda traži utvrđivanje većeg udjela u zajedničkoj imovini, što uslovljava primjenu sistema diobe srazmjerno njihovom radu i doprinosu. Naime, teško je dati odgovor na pitanje kako da se utvrde udjeli supružnika u odnos na imovinu za koju nisu uložili rad, niti dali doprinos u njenom sticanju. Ukoliko se prihvati da poklon učinjen supružnicima ulazi u posebnu imovinu, a sastojao se u pomoći iskazanoj kroz rad prilikom sticanja zajedničke imovine (npr. pomoć u izgradnji porodične kuće), onda u slučaju utvrđivanja udjela supružnika u postupku diobe zajedničke imovine ta činjenica ne utiče na obim utvrđenih doprinosa supružnika, jer su ovi kao suvlasnici poklona sa jednakim doprinosima, barem u ovom dijelu, učestvovali u sticanju stvari. Dakle, suvlasnički režim poklona ne utiče nikako na odnos između udjela zajedničara, čak i kada se udjeli utvrđuju srazmjerno radu i doprinosu. To nije slučaj kada je predmet poklona u zajedničkoj imovini supružnika. Ako jedan od zajedničara u postupku pred sudom dokaže da ima veći udio u zajedničkoj imovini od zakonom pretpostavljene $\frac{1}{2}$, onda će srazmjerno tome njegov udio u predmetu ugovora o poklonu kao sastavnom dijelu zajedničke imovine, takođe biti veći od $\frac{1}{2}$. To, zapravo znači da bi prilikom diobe zajedničke imovine, moglo doći do značajnog odstupanja od

ravnopravne, jednake pozicije supružnika, kakvu su imali u trenutku zaključenja ugovora o poklonu.⁹

Sudska praksa

Član 239. Zakona o nasljeđivanju ("SN FBiH", broj 80/14)

Nema smetnje da zakonski nasljednik u parnici traži utvrđenje da je naknadno pronađena imovina bračna stečevina i da se utvrđeni dio izdvoji iz raspolaganja u ostavinskom postupku.

Iz obrazloženja:

Ona imovina koja nije obuhvaćena pravomoćnim rješenjem o nasljeđivanju, a bila je vlasništvo ili suvlasništvo ostavitelja, smatra se naknadno pronađenom imovinom i to bez obzira na to da li se za vrijeme vođenja ostavinske rasprave znalo da ona postoji i da je dio te ostavine. Prema tome, nasljednike koji su učestvovali u ostavinskom postupku pravomoćno rješenje o nasljeđivanju veže samo u pogledu sastava ostavine koja je utvrđena tim rješenjem. Neovisno o tome je li tužiteljica u vrijeme vođenja ostavinske rasprave iza umrlog ostavitelja znala da joj pripada pravo na udio u bračnoj stečevini nje i ostavitelja, iako ta imovina nije ušla u sastav ostavine iza umrlog ostavitelja, ona predstavlja njegovu naknadno pronađenu imovinu, koja se uvijek može raspraviti u ostavinskom postupku kao njegova naknadno pronađena imovina. Iz navedenih razloga, nema smetnje da tužiteljica u ovoj parnici postavi svoj stvarnopravni zahtjev da u ostavinu iza ostavitelja, a koja bi bila naknadno pronađena imovina iz razloga što ista nije raspravljena rješenjem o nasljeđivanju i dopunskim rješenjima, ne ulaze nekretnine koje predstavljaju njen udio u bračnoj stečevini i time predstavljaju njenu imovinu, u konkretnom slučaju i u odnosu na prvotuženu koja nije učestvovala u ostavinskom postupku.

⁹ Radić, 131.

(Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj 58 O P 185449 19 Rev od 22.10.2020. godine)

Nasljeđivanje bračnog supružnika

Istorijskipravno posmatrano zaključuje se da su kćerke imovinskopravno riješene mirazom a supruga „udovičkim užitkom“. „Udovički užitak“ je prvi oblik zakonskog nasljeđivanja zasnovanog na činjenici bračne veze. Sastoji se u priznavanju ženi kao preživjelom bračnom drugu pravo doživotnog uživanja na jednom dijelu zaostavštine umrlog bračnog druga – muža sve do preudaje, obično na kući u kojoj živi a koju nasljeđuje uglavnom sin. Pošto su na prostoru Bosne i Hercegovine sve do početka 20. vijeka bile aktuelne porodične zadruge, pitamo se u kolikoj mjeri su žene zaista i ostvarivale ovo svoje pravo i da li su to pravo ostvarivale u naturi ili u novcu.

Refleksije ovog starog instituta danas se mogu naći u porodičnopravnim i nasljednopravnim odredbama. Nadživjeli supružnik zajedno sa potomcima ima prioritarno pravo nad ostalim nasljednicima u pogledu nasljeđivanja predmeta domaćinstva u kojem su živjeli sa ostaviocem. Zakoni o nasljeđivanju predviđaju da se iz ostavinske mase izdvajaju predmeti domaćinstva nad kojima je postojala zajednička svojina i koji služe za zadovoljavanje svakodnevnih potreba njegovih članova što su pokućstvo, namještaj, posteljina i slični predmeti, osim ako su ti predmeti znatnije vrijednosti (član 38. ZON RS, član 36. ZON FBiH, član 40. ZON BD)

Brak kao osnov za sticanje nasljednog prava

U savremenom pravu, brak je priznat kao pravna činjenica relevantna za nasljeđivanje. Pored krvne veze i brak je priznat kao jednak osnov za sticanje nasljednog prava. Da bi brak bio činjenica pravno relevantna za pozivanje na nasljedstvo, brak mora biti punovažan u momentu delacije-smrti ostavioca a kada dolazi do pozivanja nasljednika na nasljedstvo. Na osnovu toga zaključujemo da ukoliko brak bude razveden ili poništen prije smrti ostavioca, otpada osnov zakonskog nasljednog prava, te supružnik može biti pozvan na nasljeđivanje samo voljom ostavioca kao testamentarni nasljednik. Pored toga, prestanak zajednice života prije delacije, kao i podnošenje tužbe za razvod ili poništenje braka utiče na ostvarivanje ili gubitak nasljednih prava supružnika.

Bračni supružnik kao zakonski nasljednik

Preživjeli supružnik je u domaćem pravu zakonski nasljednik u prvom, odnosno drugom nasljednom redu. Veličina njegovog nasljednog dijela zavisi od nasljednog reda iz kojeg se poziva na nasljeđivanje, kao i od drugih činjenica koje mogu uticati na smanjenje ili povećanje nasljednog dijela. Kao zakonski nasljednik prvog nasljednog reda supružnik nasljeđuje ostavioca zajedno sa njegovom djecom. Pravni položaj zakonskih nasljednika u prvom nasljednom redu apsolutno je isti, pa svi nasljeđuju na jednake dijelove. Ukoliko ostavioca nije nadživjelo dijete, onda se na nasljeđivanje poziva dijete preminulog (unuk ostavioca). Pravo predstavljanja u prvom nasljednom redu se primjenjuje po lozama (per stirpes), sve dok ima potomaka ostaviočevih.

Gubitak zakonskog nasljednog prava supružnika zbog osnovanosti tužbe za razvod braka

Ukoliko se nakon smrti ostavioca utvrdi da je od strane ostavioca podnesena tužba za razvod braka prije njegove smrti, onda preživjeli supružnik, pod određenim uslovima može da izgubi zakonsko nasljedno pravo (član 24. Zakona o nasljeđivanju RS, član 25. Zakona o nasljeđivanju FBiH, član 26. Zakona o nasljeđivanju Brčko Distrikta). Razvod braka je pravni način prestanka punovažnog braka za života supružnika iz zakonom predviđenih razloga pred nadležnim sudom u odgovarajućem postupku. Ukoliko je brak prestao smrću, kao prirodnim načinom okončanja braka, onda se isti ne može razvesti jer je već prethodno prestao. Međutim, smrt jednog od supružnika ne mora dovesti do prestanka brakorazvodne parnice. Ukoliko nasljednici imaju interesa mogu nastaviti započeti brakorazvodni postupak radi utvrđivanja osnovanosti tužbenog zahtjeva (član 65 stav 2. PZ RS, član 290, stav 2. PZ FBiH, član 261, stav 2 PZ BD). Ovo pravo nasljednici mogu restriktivno koristiti, samo unutar roka predviđenog zakonom (u roku od šest mjeseci od smrti ostavioca). Takođe, ova mogućnost za nasljednike postoji ukoliko je postupak za razvod braka pokrenut zajedničkim prijedlogom ili zahtjevom za sporazumni razvod braka. Stoga, nasljednici mogu nastaviti pokrenuti postupak samo ako je ostavilac bio aktivno legitimisana strana. Nasljednici koji nastavljaju postupak ne moraju imati to svojstvo utvrđeno pravosnažnim rješenjem o nasljeđivanju. Oni ne moraju učiniti vjerovatnim postojanje pravnog interesa za nastavljanje već započetog postupka. Pravni osnov ovakvog zakonskog rješenja nalazi se u činjenici da bi bilo nepravедno da preživjeli supružnik iskoristivši činjenicu smrti ostavioca i/ili sporost suda u vođenju brakorazvodnog postupka ostane zakonski nasljednik.

Za razliku od prethodne situacije koju je zakon jasno odredio, nasljednopravna pozicija preživjelog supružnika u slučaju da je upravo on podnio tužbu za

razvod braka prije smrti ostavioca ostaje neregulisana. Zajedničko sa prethodnim slučajem je da je podnesena tužba za razvod braka a do okončanja brakorazvodnog postupka nije došlo za života oba supružnika. Ako je u ulozi tužioca bio ostavilac, postupak se može nastaviti od strane njegovih nasljednika, ali ako je ostavilac bio tuženi onda njegovi nasljednici iako imaju interes za to- ne mogu nastaviti postupak za utvrđivanje osnovanosti tužbenog zahtjeva. Procesna legitimacija je nasljediva samo na aktivnoj (tužilačkoj) strani, stoga nasljednici tužioca mogu da nastave postupak a ne i nasljednici tuženog. Stoga, preživjeli supružnik se može pojaviti kao zakonski nasljednik, iako je smatrao da je zajednica života prestala.

Gubitak zakonskog nasljednog prava supružnika usljed prestanka zajednice života sa ostaviocem

Zajednica života jeste rezultat saglasnosti supružnika, odnosno nužna posljedica zaključenja braka. Zajednička imovina je materijalni izraz ostvarenog zajedništva supružnika. Pojam zajednice života je puno širi od pojma zajedničkog stanovanja ili zajedničkog domaćinstva. Smatra se da zajednica života postoji i kada supružnici žive na različitim adresama (studijски boravci u inostranstvu, specijalizacije, privremeni rad u inostranstvu, izdržavanje kazne zatvora) ali i dalje imaju namjeru da ostvaruju svrhu braka, da žive kao bračni supružnici u učestvovanju zajedno u izdržavanju porodice.

Sudska praksa

„Obiteljska imovinska zajednica ne postoji samo onda ako bračni drugovi žive neprestano skupa u zajedničkom domaćinstvu, nego i onda kada jedan od njih živeći izvan tog domaćinstva, ipak svojim sredstvima pridonosi i pomaže toj zajednici.“

Vrhovni sud Hrvatske, GŽ 2288/73 od 2.7.1973.

U većini slučajeva prestanak braka smrću jednog od supružnika predstavlja trenutak kada istovremeno dolazi i do okončanja zajednice života. Ukoliko je zajednica života bračnih supružnika prestala prije formalnopravnog okončanja braka, preživjeli bračni supružnik može izgubiti zakonsko nasljedno pravo. Da bi se prestanak zajednice života mogao ocijeniti kao stvaran, mora biti trajan i mora nastati sporazumom ili voljom preživjelog supružnika (član 24. stav 2. tačka v Zakona o nasljeđivanju RS, član 25. stav 2. tačka 3 Zakona o nasljeđivanju FBiH, član 26. stav 2. tačka c Zakona o nasljeđivanju BD). Stoga, prestanak zajednice života bez formalnog prestanka bračne zajednice putem razvoda braka je dovoljan razlog za gubitak zakonskog nasljednog prava.

Gubitak zakonskog nasljednog prava supružnika poništenjem braka u slučaju njegove nesavjesnosti

Jedan od razloga zbog kojeg preživjeli supružnik gubi pravo na nasljeđivanje jeste poništenje braka nakon smrti ostavioca iz razloga nesavjesnosti preživjelog supružnika. Na ništavost braka se pazi zbog zaštite javnog interesa i moguće je poništiti brak koji je već prestao prirodnim putem- smrću jednog od supružnika. Da bi preživjeli supružnik izgubio nasljedno pravo nije dovoljna samo činjenica da je brak poništen, već i da je preživjeli supružnik bio svjestan činjenice ništavosti braka za vrijeme života ostavioca (član 24. stav 2. tačka b Zakona o nasljeđivanju RS, član 25. stav 2. tačka 2 Zakona o nasljeđivanju FBiH, član 26. stav 2. tačka b Zakona o nasljeđivanju BD). Potrebno je da je njegova nesavjesnost postojala ab initio, od trenutka zaključenja braka.

I na kraju da rezimiramo, da li navedeni razlozi utiču na položaj preživjelog supružnika kao testamentarnog nasljednika. Ako ostavilac nije izmijenio posljednju volju ni nakon promijenjenih okolnosti kao što je razvod braka ili

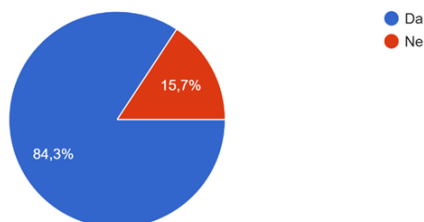
prestanak zajednice života, te okolnosti moraju da se cijene zajedno sa tumačenjem prave volje ostavioca i zaštite zakonskih nasljednika.

Uticaj običajnog prava i drugi vanpravni razlozi koji utiču na prihvatanje nasljedstva

Patrijarhalni obrazac ponašanja koji je još uvijek vrlo uvriježen na bosansko-hercegovačkom životnom prostoru, ukazuje da sin porodice koji nasljeđuje porodično prezime treba da nasljedi i porodičnu imovinu. Uglavnom je to sin koji ostaje na porodičnom imanju i koji je prethodno živio u porodičnoj zajednici sa ostaviocem. Treba napomenuti da je zakonodavac već dovoljno uvažio činjenicu zajedničkog života i doprinosa nasljednika koji su privređivali sa ostaviocem kroz izdvajanje dijela imovine u njihovu korist iz zaostavštine (član 37. ZON RS, član 35. ZON FBiH, član 39. ZON BD). U pitanju je dio zajedničke imovine koji je nastao doprinosom potomaka. Doprinos može biti ostvaren radom, zaradom ili na drugi način a koji je doprinio povećanju vrijednosti ostavočeve imovine. Stvari u zaostavštini koje su stečene radom potomaka koji su živeli sa ostaviocem nisu predmet nasljeđivanja. Stoga, nema potrebe za odricanjem od prava u korist potomaka koji su doprinosili u zajednici sa ostaviocem jer je njihovo pravo na izdvajanje imovine već zaštićeno zakonom.

Da li smatrate da postoje društvene norme koje utječu na to kako žene ostvaruju svoja nasljedna prava?

70 odgovora

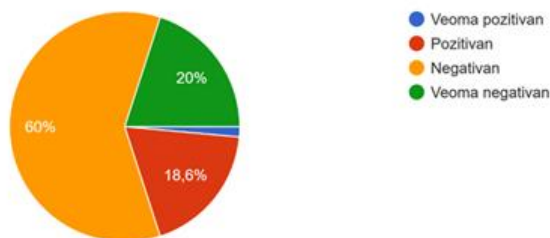

Žene se u pravilu, povinuju patrijarhalnoj matrici koja se održava vijekovima na našem prostoru i ne preispituju je, već se dobrovoljno odriču onog što im zakon dodjeljuje. Već navedeni poražavajući podatak iz registra nepokretnosti ukazuje da žene ne koriste svoje zakonske mogućnosti i ostaju nevidljive u imovinskopravnoj sferi. Odricanje žena od većih imovinskopravnih mogućnosti utiče i na njihovu imovinsku (ne)sigurnost i mogućnost da nastave samostalan život nakon braka. Manje žena kao nosilaca stvarnih prava dovodi do manje kreditne sposobnosti žena, te manjeg broja preduzetnica i svakako manjeg broja ekonomski nezavisnih i emancipovanih žena. Pored toga, neke studije pokazuju da žene koje ne posjeduju imovinu češće postaju žrtve nasilja u porodici.¹⁰

¹⁰ N.Bhatla et alia, "Property ownership and Inheritance rights of Women for Social Protection – The South Asia Experience", Synthesis report of three studies, International Center for Research on Women, 2006, <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/Property-Ownership-and-Inheritance-Rights-of-Women-for-Social-Protection-The-South-Asia-Experience.pdf>

Kako bi opisali utjecaj tradicije i običaja na prava žena u naslijeđivanju?

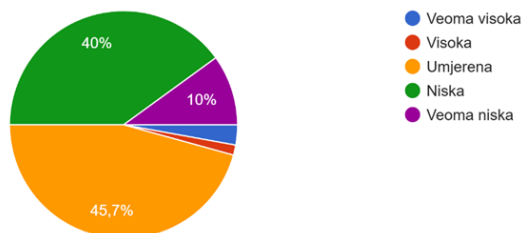
70 odgovora

Iako postojeći propisi iz nasljednogpravnog oblasti ne diskriminišu žene, one se ipak najčešće odlučuju da ne prihvate nasljedstvo ili ako prihvate svoj nasljedni dio onda ga poklone bratu ili sinu. Prvi od dva najčešća razloga za to su nepoznavanje svojih prava kao nasljednika, odnosno smatranje da će im nasljeđena imovina donijeti više tereta nego koristi (npr. plaćanje poreza na imovinu a riječ je najčešće o nezaposlenim ženama, bez sopstvenih izvora prihoda, ili ako su zaposlene, onda je problem nepotrebna administrativna procedura oko upisa imovine koja traje, a one nemaju vremena pored porodičnih obaveza da se sa tim bave). Ovaj stav je razumljiv, pogotovo kod žena u ruralnim sredinama, koje ne poznaju zakonske propise dovoljno i boje se da će potpisati nešto što će ih kasnije teretiti. Uslijed svog neobrazovanja i nedovoljne informisanosti žene se ne osjećaju dovoljno spremnim da preuzmu obavezu nasljednika porodične imovine. Ponekad i žena sa zadovoljavajućim ili visokim nivoom obrazovanja ne žele da prime nasljedstvo jer smatraju da imovina običajno prelazi na brata ili sina. Takav stav je bio čest i kod žena koje napuste ruralnu sredinu i obrazuju se, a kad budu pozvane da prime nasljedstvo, odreknu ga se u korist braće jer je to običaj.

Kako biste ocijenili opću svijest o pravima žena na nasljedstvo i zajedničku imovinu u vašoj zajednici?

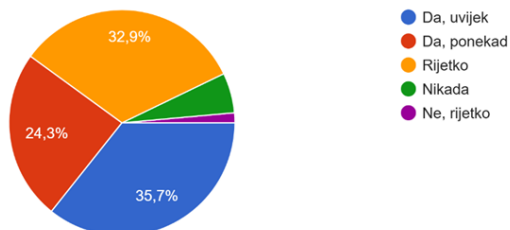
70 odgovora

Drugi razlog je osuda porodične i šire društvene zajednice ako odluči da zadrži i raspolaže svojim nasljednim dijelom. Žena koja prihvati nasljedstvo se osuđuje zato što ne poštuje običaj, a običaj počiva na nepravednom shvatanju o nejednakosti muškaraca i žena. Nejednakost potiče iz položaja u porodičnoj zadruzi gdje je svu vlast imao muškarac a žena iako je itekako učestvovala i u kućnim i poljskim radovima nije imala pravo glasa u donošenju porodičnih odluka. Žena koja prihvati nasljedstvo u patrijarhalnoj porodici trpi jaku osudu u vidu odbacivanja žene iz porodične zajednice, neformalnog i formalnog odricanja srodstva sa njom. Sankcija progonstva iz porodične zajednice u patrijarhalnoj sredini je pretežak teret, pogotovo za ženu i ona se uglavnom odluči da taj teret ne ponese.

Da li su žene u vašem okruženju (ili obitelji) u pravilu podržane u ostvarivanju svojih prava na nasljedstvo i na zajedničku imovinu?

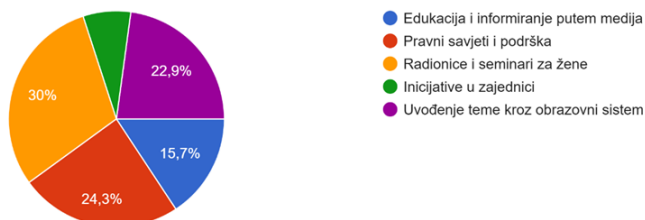
70 odgovora

Običajno pravo koje je bilo dominantno u devetnaestom vijeku i dalje posredno utiče na nasljednopravni režim u Bosni i Hercegovini. Poražavajuća statistika govori da postoji raskorak između propisanih i primjenjenih nasljednopravnih odredbi, odnosno da su odredbe o ženskom nasljeđivanju imovine u velikom broju slučajeva samo slovo na papiru. Zakonsko rješenje koje egzistira na našim prostorima više od pola vijeka nije uspjelo da promijeni opšti stav mnjenja, mada su pozitivni pomaci uočljivi u zadnje vrijeme. Pozitivni trend većeg upisa žena u zemljišne knjige je prisutan u zadnje vrijeme ne govori posebno u prilog činjenici većeg prihvata nasljedstva. Iako veća edukacija žena o pravima nasljeđivanja daje rezultate, ipak savremeni način života kojim se mladi bračni parovi solidarno zadužuju da bi kupili stambene objekte i tako se upisuju u zemljišne knjige, igra veliku ulogu. Na osnovu toga je moguće da je došlo do većeg procenta upisanih a ne na osnovu povećanja procenta ženinog prihvatanja nasljedstva.

Koje bi mjere bile korisne za bolje informiranje žena o njihovim pravima u nasljeđivanju i zajedničkoj imovini ?

70 odgovora

Analizom prikazanih rezultata, može se zaključiti da žene preferiraju različite mjere za bolju informiranost o pravima na nasljedstvo i zajedničku imovinu. Najveći broj ispitanika (30%) smatra da su radionice i seminari za žene najkorisnija mjera, dok pravni savjeti i podrška imaju značajan udio sa 24,3%. Edukacija putem medija i uvođenje tema kroz obrazovni sistem takođe imaju značajan uticaj sa 22,9%, odnosno 15,7%, dok inicijative u zajednici imaju najmanji procenat podrške sa 6%. Ovi podaci potvrđuju važnost direktnog pristupa kroz edukaciju i praktične radionice, ali i ukazuju na potrebu za širim društvenim pristupom, kroz medije i obrazovanje, kako bi se smanjio jaz između zakonskih odredbi i njihove primjene u praksi.

ZAKLJUČCI

Kroz širu elaboraciju imovinskopravnog režima kako zajedničke, tako i posebne imovine bračnih i vanbračnih partnera zaključujemo da je imovinskopravni status žene normativno potpuno identičan sa muškim, sa jednakim pravima i obavezama, te da su razlozi vanpravne prirode ti koji utiču da se žene prije odriču nasljedstva u korist muških ili starijih članova porodice. Odricanje od prava na nasljedstvo je glavna prepreka ekonomskom jačanju ženske populacije i sljedstveno tome i njihovom većem preduzetničkom kapacitetu, te involviranju u društvene i političke procese.

Dominantni sistem nasljeđivanja po kojem kćerka ne nasljeđuje ako ima muških srodnika, a žena ne stiče trajna prava nad bračnom imovinom, datira još iz prvobitne ljudske zajednice i patrijarhalne porodice u kojoj ženske osobe ne učestvuju u donošenju odluka. Običajno pravo usvojeno prilikom prvih raspolaganja imovinom, tvrdokorno opstaju na bosanskohercegovačkom tlu. Njegovom opstanku nesumnjivo doprinose vjerski, ekonomski i politički faktori. Međutim, presudan faktor koji će dovesti do ostvarivanja nasljednih prava žena, koja su zakonski i ustavno institucionalizovana, biće sama ženska samosvijest o jednakopravnom odnosu sa muškarcima. To je pravac u kojem je potrebno više raditi edukacijom o pravima i osnaživanjem žena da prihvate svoja ekonomska prava.

1. Prema dostupnom uzorku od 70 ispitanih, od čega je 85,7% žena, pokazalo se da polovina ispitanih ne poznaje odredbe pozitivnog zakonodavstva. Stoga edukacija je prvi korak koji treba preduzeti i to u formi edukacija o građanskim pravima. Među ispitanicima preferirane metode edukacije su bile seminari i radionice za žene, uvođenje predmeta u nastavni proces, te pravni savjeti i podrška. Dakle, potrebne su konkretne mjere edukacije kroz formalno i neformalno obrazovanje i procese cjeloživotnog učenja.

2. Ženina imovinska prava, pod teretom brige za porodicu i staranju o djeci su generalno pod većim rizikom od ugrožavanja, od alimentacionih prava, prava

na porodični dom, do prava nasljeđivanja i radnih prava. Stoga, žene su generalno ranjivije kategorije čiji pravni tretman zahtjeva pozitivnu diskriminaciju, odnosno prepoznavanje kao takvo u propisima treba dovesti do povoljnijeg i lakšeg ostvarivanja imovinskih prava. Prema tome, dosadašnja nasljednopravna regulacija koja je nediskriminatorna, može se favorizovati olakšicom upisa u zemljišne knjige, npr. manjom taksom za upis stvarnih prava.

3. Postoji uzročno-posljedična veza između nivoa obrazovanja, stepena ostvarenih imovinskih prava i ekonomske nezavisnosti žene. U pitanju je međuzavistan odnos i nužnost da se ispune pretpostavke tim redom da bi zaista postojala ekonomska samostalnost žena.

4. Vanpravni razlozi su bitan faktor uticaja na odluke odricanja od nasljedstva. Istupanje iz patrijarhalne matrice često dovodi do neformalnog i formalnog odricanja srodstva sa ženom koja prihvati nasljedstvo. Socijalne sankcije i društvena očekivanja su objektivna prepreka realizovanju zakonskih ,mogućnosti u oblasti nasljeđivanja.

PREPORUKE

1. Učiniti dostupnim ženama mogućnost pravnog savjetovanje iz oblasti imovinskih odnosa, naročito bračne imovine i nasljednih prava. Savjetovanje može biti kroz besplatnu pravnu pomoć, koja bi bila dostupna i u većim gradovima ali i u ruralnim dijelovima države.
2. Insistirati na većoj informisanosti i ohrabrivanju žena za prihvrat nasljedstva od strane organa koji vode ostavinsku raspravu.
3. Popularizovati poznavanje propisa kao dio građanske kulture i zauzimati se da takav predmet bude dio formalnog obrazovanja.
4. Organizovati radionice i seminare za žene iz nasljednopravnih tematskih oblasti.
5. Zalagati se za bolju usklađenost porodičnog i profesionalnog života žena kroz pozitivnu diskriminaciju. Peticijama ili kampanjama vladinog ili nevladinog sektora tražiti smanjeno ili fleksibilno radno vrijeme za žene-majke, poreske olakšice za majke-preduzetnice, pravo na plaćeno menstrualno odsustvo, jeftine i dostupne vrtiće, poreske olakšice za žene rukovodioce seoskih gazdinstava, kreativnih zanata.
6. Prethodno navedene ideje realizovati kroz kampanje, sa visokom medijskom prisutnošću među svim generacijama, kao i kampanju podsticanja žena da se upišu kao titulari zajedničke imovine.
7. Podsticati u medijama sliku žene na selu uz pozitivne i poželjne konotacije, u savremenom kontekstu.

